

УДК 378.147:614.253

ПРАКСЕОЛОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Лукашук М.М., Лукашук І.М.

Рівненський базовий медичний коледж

У статті розглянуто поняття «праксеологія» та «праксеологічний підхід», коротко показано їх історіогенез. Розкрито розуміння професійної ідентичності медичної сестри. Визначено, що передбачає праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер в процесі навчання хіміко-біологічних дисциплін. Зазначено праксеологічну спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер. Вказано роль хіміко-біологічних дисциплін в формуванні професійної ідентичності майбутньої медичної сестри.

Ключові слова: праксеологія, праксеологічний підхід, професійна ідентичність, медичні сестри, хіміко-біологічні дисципліни, медичний коледж.

Постановка проблеми. Зростаюча роль медичної сестри в системі охорони здоров'я України з надання пацієнтам, сім'ям та суспільству кваліфікованих медичних послуг очевидна. Комплекс заходів, що виконує медична сестра є сутнісно лікувального процесу, в основі якого взаємно пов'язані і взаємодоповнюючі його ланки – лікування та догляд. Нині основний тягар по догляду за хворими лягає на плечі медичної сестри. Крім цього її функціональні обов'язки передбачають спілкування з членами сім'ї хворого, з метою створення для нього спокійної моральної атмосфери, сприятливих побутових і гігієнічних умов, котрі сприятимуть швидкій реабілітації та одужанню. Вся діяльність медичної сестри переслідує основну мету – оздоровлення недужого, збереження та зміцнення його здоров'я.

Планомірні дії, що проводяться державою в системі охорони здоров'я направлені на модернізацію в тому числі медичної освіти з метою підготовки компетентної медичної сестри. Не останню роль в цьому процесі відіграє формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер, яка є обов'язковим і невід'ємним складником професіоналізму та водночас умовою його формування. Підтвердженням цьому є твердження О. Романишиної про те, що основою підготовки є формування в студентів готовності правильно й ефективно виконувати професійну діяльність, котра передбачає праксеологічну спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх фахівців, що базуються на основі праксеології та реалізації праксеологічного підходу [1, с. 282].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні в найбільшій мірі праксеологія як наука інтегрована та досліджена в економічній галузі, проте наукові публікації останніх років вказують на підвищений інтерес науковців та педагогів-дослідників до її впровадження в інших сферах діяльності. Серед них в професійній педагогіці вирізняються дослідження І. Колеснікової, В. Поліщук, О. Романишиної, М. Сацкова та ін.

Що стосується вивчення проблематики формування професійної ідентичності, то аналіз наукових публікацій показав, що серед вітчизняних дослідників вона також є актуальною. Їй присвячені праці А. Борисюк, І. Дружиніної, Є. Сгорової, О. Кочкурової, А. Лукіячук, Л. Романишиної,

та ін. Незважаючи на достатню розробленість даної проблеми в галузі професійної педагогіки, тематика формування професійної ідентичності майбутньої медичної сестри представлена лише окремими публікаціями.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз науково-педагогічної літератури та результатів досліджень науковців засвідчують, що нині питання підготовки медичної сестри в Україні та світі є актуальним. На це вказує низка суперечностей, котрі назріли в медичній освіті: між зростаючими вимогами суспільства до якості надання медичних послуг й недостатньою фаховою компетентністю медичного персоналу; нагальною необхідністю підвищення рівня фахової компетентності випускників медичних коледжів і неможливістю її досягнення використовуючи традиційні освітні технології. Разом з цим праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутньої медичної сестри в процесі навчання хіміко-біологічних дисциплін не знайшли належного відображення в проблематиці організації освітнього процесу медичного коледжу.

Тому **мета статті** полягає у розкритті потенціалу праксеологічного підходу у формуванні професійної ідентичності майбутніх медичних сестер. Дослідження даної проблеми породило завдання впровадження праксеологічного підходу в підготовку медичних сестер в медичному коледжі у процесі вивчення хіміко-біологічних дисциплін.

Основний зміст статті. Аналіз психолого-педагогічної спадщини показав, що термін «праксеологія» вперше використав Л. Бурдьє, а наукове використання ввели французький філософ А. Еспінас та український економіст-математик Є. Слуцький, які одними із перших розпочали розробку нової наукової дисципліни – праксеології [2]. Даючи визначення праксеології А. Еспінас вказує, що це наука про сукупність практичних правил мистецтва і техніки, які розвиваються у зрілих суспільствах на певних етапах розвитку цивілізації. Автор вказує, що предметом її вивчення є фактори підвищення ефективності дій [3, с. 103]. Згодом засновник австрійської школи економіки Людвіг фон Мізес розширив зміст предмету вивчення праксеології як способу досягнення мети у певній діяльності [4].

Пізніше Тадеуш Котарбінський надав праксеології статус дисципліни визначивши основне її завдання, що лежить в площині опису техніки, елементів і форм раціональної діяльності [5].

Спираючись на довідникову літературу термін «праксеологія» походить від грецького *praxis* (дія, практика) або латинського *praxeus* (дія, діяння), що буквально розуміється як «знання про дію». Нам імпонує визначення даного терміну, що подає О. Романишина посилаючись на тлумачення А. Панаріна, вважаючи праксеологію «особливою галуззю знань, що спрямована на виявлення загальних тенденцій логіки діяльності, складова методології, що намагається теоретично узагальнити величезний досвід людства в результативній діяльності, визначає якісні характеристики діяльної особистості» [6, с. 56].

В процесі історичного розвитку педагогіки виникає поняття «педагогічна праксеологія», як результат стремління зв'язати педагогічну картину світу з потребами педагогічної діяльності. Встановити часові рамки народження даного поняття вкрай тяжко, адже педагогами-дослідниками вони конкретно не визначені, тому можна припустити, що обидва поняття з'явилися синхронно. За тлумаченням І. Колеснікової педагогічна праксеологія виступає в системі педагогічних знань як загальна теорія педагогічної діяльності. Як галузь науки, що є орієнтованою на практичні потреби, вона в першу чергу звернена до роботи педагога в її загальних, причетних до педагогічної діяльності проявах [7, с. 12]. З позиції педагогічної праксеології важливим є розуміння сутності праксеологічної спрямованості, в основу якої ми беремо підхід О. Романишиної. Науковець вважає, що праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутнього фахівця передбачає, що студенти мають змогу визначити об'єктивні та суб'єктивні аспекти окремих дій, сформувані у своїй свідомості ідеальну постать фахівця, визначити особистісні цінності стосовно окресленого ідеалу та ідентифікувати, тобто, встановити відповідність свого рівня теоретичної та практичної підготовки до виконання оптимальних дій [6, с. 61]. Виходячи із зазначеного праксеологічна спрямованість процесу формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер характеризується тим, що під час вивчення хіміко-біологічних дисциплін, після засвоєння базового рівня компетенцій, студенти мають можливість коригувати власну освітню діяльність орієнтуючись на досягнутий рівень навчальних досягнень в порівнянні до відповідної моделі ідеальної медичної сестри.

Науковцями розроблені різні підходи до реалізації ефективної підготовки майбутніх фахівців, серед них праксеологічний. Його впровадження почалося у другій половині ХХ століття і спрямоване на вивчення людської діяльності з позиції оптимальності її здійснення. Зокрема В. Поліщук обґрунтовує його доцільність, акцентуючи увагу на тому, що він дає змогу виявити загальні закономірності й принципи раціональної фахової діяльності, шляхи й умови підвищення ефективності професійних дій та формує у студента вміння «бути практично успішним» [8, с. 149].

За твердженням І. Мельничук основу праксеологічного підходу складає загальна «програ-

ма дій», що систематизує діяльність викладача і студентів, тобто їхні праксеологічні відносини, і передбачає такі рівні аналізу: типологія професійних дій і побудови системи понятійно-категоріального апарату, які необхідно сформувані в майбутнього працівника; розробка ефективних нормативних систем діяльності викладача і студентів; аналіз історії розвитку професії з точки зору її доцільності й достоїнств та критичний аналіз методів, що застосовуються в цій сфері, з метою вибору оптимальних методик підготовки майбутніх працівників високої кваліфікації [9]. Аналізуючи ці підходи акцентуємо увагу на тому, що діяльність та знання лежать в основі праксеологічного підходу, підтвердження якому знаходимо в умовиводах Н. Сацкова. Науковець вказує, що реалізація праксеологічного підходу базується на інтеграції знання і діяльності як специфічної форми активного людського ставлення до оточуючого середовища, змістом якої є певні зміни та перетворення, тобто вміння, цільовідповідність, дія [10, с. 203].

В тлумаченні терміну «праксеологічний підхід» варто усвідомлювати, що підхід – це теоретично обґрунтований практичний шлях реалізації тих чи інших принципів і комплексу заснованих на них ідей. Тому ми солідарні із визначенням праксеологічного підходу у педагогіці, що подає І. Коробова, яка розглядає його як найбільш загальні принципи і шляхи підвищення ефективності і корисності професійних дій, закономірності і умови доцільної і раціональної побудови діяльності педагога незалежно від його спеціалізації [11, с. 50].

Узагальнюючи викладене вважаємо, що реалізація праксеологічного підходу в умовах медичного коледжу стосується як роботи викладачів так і студентів, причому результат складається із інтеграції спільних зусиль, а його ефективність заснована на системному розподілі функцій при виконанні суспільно значимої діяльності, спрямованої на досягнення спільної мети. Викладачі зі своєї сторони цілеспрямовано удосконалюють професійну підготовку медичної сестри та навчально-пізнавальну діяльність студентів у напрямку формування професійної ідентичності.

Що стосується поняття «професійна ідентичність», то аналіз праць педагогів-дослідників показує, що його сутність розглядається на основі дефініцій «ідентичність» та «ідентифікація». Підходи науковців до розуміння професійної ідентичності є різносторонніми, серед яких нам імпонує трактування, що подає А. Лукіянчук, яке вона розглядає як динамічну систему, котра формується у процесі професійної освіти та активного розвитку професійної компетентності і впливає на ціннісно-смыслову сферу й удосконалення професійної майстерності майбутнього фахівця [12].

В дисертаційному дослідженні О. Романишина подає інтегративне визначення даної дефініції, вважаючи професійну ідентичність сукупністю емоційно-поведінкових та когнітивних проявів особистості в процесі професійного розвитку та уявлень про власні професійні можливості, здібності, співвідношення вимог оточуючого середовища з реальною наявною можливістю відповідати цим вимогам [6, с. 86].

З позиції нашого дослідження варте уваги тлумачення, котре подане в монографії А. Бори-

сюк, в якій автор професійну ідентичність розуміє як інтегративне поняття, що об'єднує в собі компоненти особистісної та соціальної ідентичності, складову самосвідомості, результат професійного самовизначення, характеристику особистості з погляду її професійної взаємодії з навколишнім світом, що передбачає ставлення до себе як до професіонала, ставлення до професії, ставлення до професійної спільноти [13].

Існують й інші підходи до тлумачення даного поняття, проте хочемо акцентувати увагу на неузгодженості науковців та дослідників у питанні визначення періоду формування професійної ідентичності. Частина з них (О. Бодальов, А. Деркач, І. Кондаков, Г. Крайг, Л. Орбан та ін.) вважають, що формування професійної ідентичності проходить безпосередньо під час входження в професійну діяльність та є стійким узгодженням основних елементів професійного процесу. Підтвердженням цьому наявне у визначенні етапів формування професійної ідентичності Г. Крайгом:

1. самовизначення в конкретній професійній ситуації, пошук сенсу виконання певних професійних функцій;
2. самовизначення на конкретній професійній ділянці;
3. самовизначення в конкретній професійній спеціалізації;
4. галузеве самовизначення, обмеження проблемного поля своїх професійних інтересів [14, с. 258].

Низка вчених (Л. Матвєєва, У. Родигіна, Л. Романишина, Л. Шнейдер та ін.) представляють інший полюс думок підкреслюючи те, що професійна ідентичність формується в процесі навчання, а професійна освіта є одним із її джерел. За твердженням Л. Романишиної розвиток професійної ідентичності у вищому навчальному закладі формується в процесі оволодіння знаннями, практико-орієнтованою діяльністю, використанням активних методів роботи для освоєння професії, а також у введенні в навчальний процес циклу занять, які безпосередньо розвивають професійну ідентичність [15]. Зважаючи на це, ефективна спільна діяльність викладачів та студентів на шляху формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер з використанням праксеологічного підходу є планомірними скоординованими діями учасників освітнього процесу в праксеологічному середовищі. Ми вважаємо, що важливе місце в такому середовищі мають міжпредметні зв'язки хіміко-біологічних та спеціальних дисциплін. Беручи за основу ідеї праксеологічної спрямованості формування професійної ідентичності, що розкриті в дисертаційному дослідженні О. Романишиної [6] та власний досвід формування фахової компетентності медичних сестер в умовах реалізації міжпредметних зв'язків [16] визначаємо, що праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер вирізняється:

- здатністю студентів до моніторингу та самооцінки рівня власної фахової компетентності;
- розуміння майбутніми медичними сестрами наявності або відсутності у них фахово значущих якостей, які притаманні моделі ідеальної медичної сестри;
- відчуття професійної ідентичності зі своєю майбутньою фаховою діяльністю медичної сестри;

- почуття задоволеності від надання якісних та ефективних медичних послуг.

Оскільки ключову роль в освітньому процесі, зокрема в формуванні хіміко-біологічної компетентності як фундаментальної складової фахової компетентності медичної сестри відіграє викладач, визначальною є організація його діяльності, котра направлена на:

- використання інформаційно-методичного забезпечення освітньої діяльності для вичерпного задоволення потреб студентів, в тому числі самостійної навчально-пізнавальної діяльності;
- створення праксеологічного середовища шляхом впровадження прогресивних освітніх технологій;
- поетапне формування професійної ідентичності шляхом впровадження фахово спрямованих ситуативних завдань, вирішення яких спонукає зародження у студентів внутрішніх мотивів пошуку способів їх вирішення;
- залучення всіх студентів до вибору оптимальних практичних дій, що направлені на досягнення прогнозованого рівня фахової компетентності;
- заохочення до вироблення спільного практичного способу оптимального вирішення хіміко-біологічних завдань, котрі максимально наближені до медичної теорії та практики, що сприяє професійній ідентифікації майбутньої медичної сестри;
- організацію та проведення самодіагностики та самооцінки студентів у пошуку ними оперативних прикладних хіміко-біологічних методів та прийомів вирішення проблем пов'язаних із фаховою діяльністю медичної сестри;
- систематичний моніторинг діяльності студентів з метою визначення рівня професійної ідентичності відповідно прогнозованої ідеальної моделі медичної сестри.

Ми вважаємо, що реалізація праксеологічного підходу формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер в процесі навчання хіміко-біологічних дисциплін в медичному коледжі має бути побудована на принципах наукової організації праці у поєднанні з іншими методологічними підходами, такими як аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний, особистісний, системний, та ін., за активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні **висновки**:

Утвердження компетентнісного підходу у підготовці медичних сестер вказує на необхідність підсилення професійної спрямованості до організації освітнього процесу. Як показав аналіз наукових досліджень та публікацій праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх медичних сестер сприятиме оптимальному вибору ефективних технологій реалізації з можливістю задіяння оптимальних ресурсів.

Узагальнення напрацювань низки педагогів та дослідників дало можливість виявити шлях становлення професійної ідентичності майбутньої медичної сестри, котрий є результатом послідовної фахової ідентифікації та самоідентифікації, підвалини якої складають професійна орієнтація на медичний фах, професійний відбір, готовність до медсестринської діяльності, свідоме визнання себе членом медсестринської спільноти, фахова підготовка.

Роль хіміко-біологічних дисциплін у формуванні професійної ідентичності медичної сестри є фундаментальною, оскільки хіміко-біологічна компетентність є складовою фахової компетентності медичної сестри.

Перспективи подальших розвідок над дослідженням даної проблеми вбачаємо у визначенні та виборі компонентів професійної ідентичності майбутньої медичної сестри, котрі формуються у процесі вивчення хіміко-біологічних дисциплін.

Список літератури:

1. Романишина О.Я. Праксеологічна спрямованість формування професійної ідентичності майбутніх учителів [Текст] / О.Я. Романишина // Молодий вчений. – 2016. – № 10(37). – С. 282–285.
2. Праксеология // Мирный диалог разных логик. Диалогика. – Режим доступа: <http://dialogika.info/prakseologiya/>.
3. Espinas A. Les Origines de la Technologie / A. Espinas. – Paris: F. Alcan, 1897. – 295 p.
4. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Людвиг фон Мизес. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.
5. Kotarbinski Tadeusz. Traktat o dobrej robocie. – Warszawa, 1965. – 222 s. Режим доступа: <https://7promeniv.com.ua/images/MetodologichniPidhody/Tadeusz%20Kotarbinski.rar>.
6. Романишина О.Я. Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Романишина Оксана Ярославівна; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – 445 с.
7. Колесникова И.А. Педагогическая праксеология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 256 с.
8. Поліщук В.А. Праксеологічний підхід як інноваційна основа вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників [Текст] / В.А. Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. – Вип. 32. – С. 148–150.
9. Мельничук І.М. Формування професійної компетентності соціальних працівників у процесі поєднання практичної роботи студентів та інтерактивного навчання / І.М. Мельничук // Вища освіта України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Тематичний випуск № 3. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 2009. – Додаток 4, том III (15). – С. 259–266.
10. Сацков Н.Я. Практический менеджмент. Методы и приемы деятельности руководителя / Николай Яковлевич Сацков. – Донецк: Сталкер, 1998. – 448 с.
11. Коробова І.В. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики на засадах індивідуального підходу Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності: 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика). Режим доступа: http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.06/KOROBOVA.pdf.
12. Лукіяничук А.М. Проблема ідентифікації у професійному становленні студентів вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації педагогічного профілю // Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Випуск 3 / ред. кол. В.В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К.: Міленіум, 2006. – С. 120–129. – Режим доступа: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vypysku/3/statii/2lukiyznchuk/lukiyanchuk.htm.
13. Борисюк А.С. Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз: Монографія / Алла Степанівна Борисюк. – Ч.: Книги-XXI, 2010. – 440 с.
14. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – СПб.: Питер, 2000. – 992 с.
15. Романишина Л.М. Професійна ідентичність фахівця: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л.М. Романишина, В.О. Дундук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – Вип. 1. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_1_20.
16. Лукашук І.М. Формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення хіміко-біологічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лукашук Ілля Миколайович. – Хмельницька гуманіт.-пед. академ. – Хмельницький, 2017. – 306 с.

Лукашук Н.Н., Лукашук И.Н.

Ровенский базовый медицинский колледж

ПРАКСЕОЛОГИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩИХ МЕДИЦИНСКИХ СЕСТЕР В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ХИМИКО-БИОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В МЕДИЦИНСКОМ КОЛЛЕДЖЕ

Аннотация

В статье рассмотрено понятие «праксеология» и «праксеологический подход», кратко показано их историогенез. Раскрыто понимание профессиональной идентичности медицинской сестры. Определено, что предполагает праксеологическая направленность формирования профессиональной идентичности будущих медицинских сестер в процессе обучения химико-биологических дисциплин. Указано праксеологическую направленность формирования профессиональной идентичности будущих медицинских сестер. Указано роль химико-биологических дисциплин в формировании профессиональной идентичности будущей медицинской сестры.

Ключевые слова: праксеология, праксеологический подход, профессиональная идентичность, медицинские сестры, химико-биологические дисциплины, медицинский колледж.

Lukashchuk M.M., Lukashchuk I.M.

Rivne State Basic Medical College

PRAXEOLOGICAL ORIENTATION OF PROFESSIONAL IDENTITY FORMATION OF FUTURE NURSES IN THE TEACHING PROCESS OF CHEMICAL AND BIOLOGICAL DISCIPLINES IN MEDICAL COLLEGE

Summary

The article deals with the concept of “praxeology” and “praxeological approach”, it briefly shows their historical genesis. The understanding of the professional identity of a nurse is revealed. The article determines what is provided by praxeological orientation of professional identity formation of future nurses in the teaching process of chemical and biological disciplines. Praxeological orientation of professional identity formation of future nurses is pointed out. The role of chemical and biological disciplines in professional identity formation of future nurses is denoted.

Keywords: praxeology, praxeological approach, professional identity, nurses, chemical and biological disciplines, medical college.